

STUDII ȘI CERCETĂRI
DE
ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE

TOMUL 71 – 2020

3–4

SUMAR

STUDII

- IOAN FEDOR PASCU, Biserica mănăstirii dominicane de la Sighișoara. Contribuții arheologice și istorice..... 193

NOTE ȘI DISCUȚII

- RADU BĂJENARU, *Varia Metalurgica* (III). Pumnale de metal din colecția Muzeului Dunării de Jos, Călărași..... 221
- ANCA-DIANA POPESCU, MARTA PETRUNEAC, MARIN FOCȘĂNEANU, DRAGOȘ MIREA, ION TUȚULESCU, Analiza compozițională și imagistică a dălții cu tub de înmănușare descoperite lângă Drăgășani 231
- MIRCEA VICTOR ANGELESCU, Histria. Noi date... vechi despre incinta arhaică a Acropolei ... 243
- DRAGOȘ HĂLMAGI, *Epigraphica tomitana* (I)..... 255
- ALEXANDRU AVRAM, DRAGOȘ HĂLMAGI, ALINA STREINU, Un faux pourtant non dépourvu d'intérêt de la collection « Maria et dr. George Severeanu »..... 265
- OANA DAMIAN, Din nou despre cetatea de la Păcuiul lui Soare 271
- ADRIAN IONIȚĂ, ALEXANDRU SIMON, *AL WA* – despre Mormântul 10 din Biserica Domnească de la Curtea de Argeș la o sută de ani de la descoperirea sa 297

CRONICA

- CONSTANTIN C. PETOLESCU, Cronica epigrafică a României (XXXIX, 2019)..... 323

TEZE DE DOCTORAT

- ADRIANA GAȘPAR, Timișoara în epoca otomană în lumina descoperirilor arheologice..... 365
- MARIUS BLASKO, Moneda Europei Centrale în Țara Românească în perioada 1574–1611..... 373

IN MEMORIAM

Mircea D. Matei (<i>Adrian Ioniță</i>).....	379
Alexandru Barnea (<i>Adriana Panaite</i>).....	387
Mihail Zahariade (<i>Florian Matei-Popescu</i>).....	399
Emilian Popescu (<i>Constantin C. Petolescu</i>).....	409

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Bernard Holtzmann, <i>La sculpture de Thasos. Corpus des reliefs II. Reliefs à thème héroïque</i> , 2 vol., Études Thasiennes XXV, École Française d'Athènes, Athènes, 2018, 221 p. + LXXXIV pl. (<i>Florina Panait-Bîrzescu</i>).....	413
--	-----

<i>ABREVIERI</i>	417
------------------------	-----

ÉTUDES ET RECHERCHES
D'HISTOIRE ANCIENNE
ET D'ARCHÉOLOGIE

TOME 71 – 2020

3–4

SOMMAIRE

ÉTUDES

- IOAN FEDOR PASCU, Die Kirche des dominikanischen Klosters in Schäßburg. Archäologische und historische Beiträge 193

NOTES ET DISCUSSIONS

- RADU BĂJENARU, *Varia Metalurgica* (III). Tanged daggers from the collection of the Lower Danube Museum, Călărași 221
- ANCA-DIANA POPESCU, MARTA PETRUNEAC, MARIN FOCȘĂNEANU, DRAGOȘ MIREA, ION TUȚULESCU, Compositional and X-ray imaging analysis of the socketed chisel discovered near Drăgășani 231
- MIRCEA VICTOR ANGELESCU, Istros/Histria. Des nouvelles... anciennes données sur l'enceinte archaïque de l'Acropole..... 243
- DRAGOȘ HĂLMAGI, *Epigraphica tomitana* (I) 255
- ALEXANDRU AVRAM, DRAGOȘ HĂLMAGI, ALINA STREINU, Un faux pourtant non dépourvu d'intérêt de la collection « Maria et dr. George Severeanu » 265
- OANA DAMIAN, De nouveau sur la fortification de Păcuiul lui Soare..... 271
- ADRIAN IONIȚĂ, ALEXANDRU SIMON, *AL-WA* – On grave 10 in the princely Saint-Nicholas Church in Curtea de Argeș (one hundred years since its discovery)..... 297

CHRONIQUE SCIENTIFIQUE

- CONSTANTIN C. PETOLESCU, Chronique épigraphique de la Roumanie (XXXIX, 2019) 323

THÈSES DE DOCTORAT

- ADRIANA GAȘPAR, Ottoman Timișoara in the light of archaeological finds 365
- MARIUS BLASKO, Central European coinage in Wallachia between 1574 and 1611..... 373

IN MEMORIAM

Mircea D. Matei (<i>Adrian Ioniță</i>).....	379
Alexandru Barnea (<i>Adriana Panaite</i>).....	387
Mihail Zahariade (<i>Florian Matei-Popescu</i>).....	399
Emilian Popescu (<i>Constantin C. Petolescu</i>).....	409

COMPTE RENDUS ET NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

Bernard Holtzmann, <i>La sculpture de Thasos. Corpus des reliefs II. Reliefs à thème héroïque</i> , 2 vol., Études Thasiennes XXV, École Française d'Athènes, Athènes, 2018, 221 p. + LXXXIV pl. (<i>Florina Panait-Bîrzescu</i>).....	413
--	-----

<i>ABRÉVIATIONS</i>	417
---------------------------	-----

MIRCEA D. MATEI

(8 ianuarie 1929 – 9 martie 2020)

Bine-cunoscut arheolog și istoric al Evului Mediu, Mircea Matei s-a născut la 8 ianuarie 1929 la București, unde a și urmat cursurile primare și pe cele ale liceului „Aurel Vlaicu”. S-a înscris, în 1948, la Facultatea de Istorie din cadrul Universității București, pe care a absolvit-o în 1952. Ucenicia în domeniul arheologiei a început-o, ca mulți alți colegi de generație, în 1951, sub îndrumarea profesorului Ion Nestor, la Suceava – devenit șantier-școală al arheologiei medievale românești.

După absolvirea facultății a fost repartizat ca asistent la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București, unde anterior fusese și bursier, lucrând în colectivul care pregătea seria de izvoare *Documente privind istoria României*. În 1954 avea să plece la Leningrad (azi Sankt-Peterburg), pentru a se specializa în cercetarea fenomenelor civilizației urbane, direcție de studiu aproape inexistentă atunci în România, sub îndrumarea Acad. M.K. Karger. La încheierea aspiranturii, în 1957, și-a susținut teza de doctorat, având ca temă *Orașul Suceava între secolul al XIV-lea și anul 1538*. Lucrarea avea să fie publicată sub titlul *Civilizație urbană medievală românească. Contribuții (Suceava până la mijlocul secolului al XVI-lea)*, BiblArh 50, București, 1989, după mai bine de 30 de ani, la vârsta deplină a maturității științifice,

cu experiența și completările în domeniu aduse de cercetările arheologice desfășurate la Suceava în intervalul celor trei decenii.

După aspirantură și doctorat, începând cu 1958, vreme de 40 de ani, a activat în cadrul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, unde a parcurs toate treptele științifice, ocupând și funcțiile de șef de sector, apoi șef al secției de arheologie medievală. Cum era și firesc, a fost epoca cea mai fertilă din punct de vedere profesional. Atunci s-a consacrat ca specialist în cercetarea genezei și evoluției orașelor medievale românești, a monumentelor istorice religioase și laice, precum și a altor diverse aspecte de civilizație medievală, în special din Moldova. A avut o activitate publicistică prolifică, de-a lungul întregii cariere redactând singur sau în colaborare 12 volume și peste 100 de studii, articole de specialitate, note și recenzii. Multe dintre acestea au devenit lucrări clasice, intrând în bibliografia de bază obligatorie pentru cine se ocupă de problematica respectivă. A participat la mai multe manifestări științifice internaționale (Paris, Göttingen, Praga, Budapesta etc.), cu lucrări privind, în general, structurile urbane și evoluția acestora în spațiul românesc, care au fost bine receptate la acea vreme, ținând seama de condiționările epocii pe care România o traversa. Prin lucrările și comunicările sale a contribuit la conturarea unei imagini complexe a civilizației medievale urbane românești și la încadrarea acesteia în contextul Evului Mediu european. A fost membru în comitetele de redacție ale revistelor „Dacia. Revue d’archéologie et d’histoire ancienne”, „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie”, „Materiale și cercetări arheologice” în anii ’60 și în colegiul de redacție al revistei „Historia Urbana” după 1990. De asemenea, a fost membru fondator al Comisiei de Istorie a Orașelor din România a Academiei Române, devenind și unul dintre vicepreședinții acesteia.

Numele lui Mircea Matei se leagă, în principal, de Suceava, unde, de-a lungul timpului, a efectuat ample cercetări soldate cu rezultate notabile în diverse puncte: cetatea de scaun, câmpul șanțurilor, Șipot, sectorul oraș, curtea domnească, bisericile Sfântul Ioan Botezătorul (Coconilor) și Sfântul Gheorghe (Mirăuți). În afară de Suceava, a condus cercetări arheologice fructuoase și în alte situri importante din Moldova cum sunt: cetățile de la Bârlad, Roman și Gâdinți, așezarea din secolele XII–XIV de la Siret, necropola bisericii Precista din Galați, Mănăstirea Putna (incinta de nord cu chiliile și casa domnească). Toate aceste realizări istorico-arheologice sunt binecunoscute nu doar specialiștilor, ci și publicului larg interesat de trecut, fiind prezentate de-a lungul timpului sub formă monografică sau făcând obiectul a numeroase studii și articole.

Unul dintre cele mai interesante programe de cercetare conduse de Mircea Matei a fost cel inițiat alături de discipolul său, Emil I. Emandi, pe Valea Moldovei și în bazinul Șomuzului Mare, constând în ample cercetări periegetice și săpături arheologice soldate cu descoperirea a numeroase vestigii medievale în preajma satelor Berchișești, Vornicenii Mari, Liteni, Zaharești etc. Rezultatele remarcabile, concretizate în două volume și numeroase alte studii, aveau să fie încununuate, pentru cei doi, cu premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române, acordat pentru lucrarea

Habitatul medieval rural din Valea Moldovei și din bazinul Șomuzului Mare (Secolele XI–XVII), Editura Academiei, București, 1982.

După pensionarea din 1997, Mircea Matei nu rămâne departe de viața științifică, fiind integrat ca profesor la Universitatea „Valahia” din Târgoviște până în anul 2002, când se retrage. Această perioadă nu a constituit primul contact cu învățământul universitar, de-a lungul timpului Mircea Matei ținând cursuri speciale la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București (1962–1964) și la Facultatea de Limbi Străine din Universitatea București (1971–1973). A îndrumat, de asemenea, până în anul 1990 și numeroase licențe ale studenților de la Facultatea de Istorie din București. Prin toată activitatea sa didactică, dar în special cea desfășurată în perioada târgovișteană a proliferei sale cariere, a contribuit la formarea a numeroși specialiști, care-i continuă munca la catedra Universității „Valahia” sau în diverse muzee din țară.

Meritele deosebite îi vor fi recunoscute deplin, pentru întreaga activitate desfășurată la Suceava, Mircea Matei având să primească, în anul 1997, titlul de cetățean de onoare al orașului Suceava. Zece ani mai târziu, în 2007, Universitățile „Ștefan cel Mare” din Suceava și „Valahia” din Târgoviște aveau să-i acorde titlul de *doctor honoris causa*, încununând astfel mai mult decât o carieră, o viață științifică remarcabilă dedicată istoriei și arheologiei medievale românești.

Adrian Ioniță*

LISTA SELECTIVĂ A LUCRĂRILOR PUBLICATE

VOLUME

Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava, București, 1963.

Cetatea de Scaun a Sucevei, București, 1965 (în colaborare).

Studii de istorie orășenească medievală (Moldova, sec. XIV–XVI), Suceava, 1970.

Harta arheologică a României / Carte archéologique de la Roumanie, București, 1972 (în colaborare).

Habitatul medieval rural din Valea Moldovei și din bazinul Șomuzului Mare (Secolele XI–XVII), București, 1982 (în colaborare).

Cercetări arheologice privind habitatul medieval rural din bazinul superior al Șomuzului Mare și al Moldovei (secolele XIV–XVII), Suceava, 1982 (în colaborare).

Cetatea de Scaun și Curtea domnească din Suceava, București, 1988 (în colaborare).

Civilizație urbană medievală românească. Contribuții (Suceava până la mijlocul secolului al XVI-lea), BiblArh 50, București, 1989.

Geneză și evoluție urbană în Moldova și Țara Românească. Până în secolul XVII, Iași, 1997.

Cetatea de pământ de la Bârlad. Monografie arheologică, Târgoviște, 2002 (în colaborare).

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mail: aionita67@yahoo.com.

Studii noi despre probleme vechi, Târgoviște, 2004 (în colaborare).

Studii de istorie orășenească medievală (Moldova, sec. XIV–XVI), ediția II-a, Târgoviște, 2005.

Atlasul istoric al orașului Suceava, București, 2005 (în colaborare).

STUDII – ARTICOLE – RAPOARTE ARHEOLOGICE

Despre poziția claselor sociale din Moldova și Țara Românească față de războiul ruso-turc din 1768–1774, Studii 3, 1953, p. 53–77.

Lupta țăranilor împotriva exploatării, în timpul războaielor ruso-turce din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Studii și referate privind istoria României, 1, 1954, p. 927–943.

Șantierul arheologic Suceava. Raport preliminar asupra săpăturilor din campania anului 1955, MCA 4, 1957, p. 239–278 (în colaborare).

Șantierul arheologic Suceava (r. și reg. Suceava), MCA 5, 1959, p. 593–618 (în colaborare).

Date noi în legătură cu cetatea de pământ de la Bârlad, SCIV 10, 1, 1959, p. 117–124.

Contribuții la cunoașterea ceramicii slave de la Suceava, SCIV 10, 2, 1959, p. 409–439.

Unele probleme în legătură cu începuturile vieții orășenești la Suceava, SCIV 11, 1, 1960, p. 107–124.

Slavjanskije poselenija v Suceava, Dacia N.S. 4, 1960, p. 375–394.

Date noi cu privire la dezvoltarea meșteșugurilor în Suceava, SCIV 12, 1, 1961, p. 121–131 (în colaborare).

Șantierul arheologic Suceava, MCA 7, 1961, p. 609–630 (în colaborare).

Săpăturile de salvare din Cetatea de pământ de la Bârlad, MCA 7, 1961, p. 645–655.

Zur Ausdehnung der Stadt Suceava im XIV.–XVI. Jh., Dacia N.S. 5, 1961, p. 521–532.

Die slavische Siedlung von Suceava (Nord-Moldau), SlovArch 10, 1, 1962, p. 149–174.

Die graue Keramik von Suceava und einige archäologische Probleme des 14. und 15. Jh. in der Moldau, Dacia N.S. 6, 1962, p. 357–386.

Șantierul arheologic Suceava, MCA 8, 1962, p. 741–759 (în colaborare).

Nekotorye istoričeskie vyvody arheologičeskogo issledovanija zemljanoj kreposti v Berlade, Dacia N.S. 7, 1963, p. 439–465 (în colaborare).

La ville médiévale et l'archéologie roumaine. Etat actuel des recherches, Dacia N.S. 8, 1964, p. 279–296.

Câteva probleme de cronologie ridicate de cercetările din cetatea de pământ de la Roman, SCIV 15, 4, 1964, p. 505–515.

Observations générales sur la stratigraphie de l'établissement medieval de Suceava, Dacia N.S. 9, 1965, p. 359–369.

Probleme de cultură orășenească în Moldova medievală, SCIV 16, 3, 1965, p. 533–544.

Problèmes historiques concernant la forteresse du temps des Mușat et l'établissement urbain de Roman, Dacia N.S. 10, 1966, p. 291–320 (în colaborare).

Considerații pe marginea unor aspecte sociale ale istoriei orașelor medievale românești, SCIV 18, 1, 1967, p. 47–61.

Vopros o proishozhdenii Moldavskih srednevekovyh gorod v svete novejših arheologičeskikh issledovanij / Le problème de l'origine de la ville médiévale de Moldavie à

la lumière des récentes recherches archéologiques, în *Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej, Warszawa 14–18 IX 1965 / Ier Congrès International d'Archéologie Slave, Varsovie 14–18 IX 1965*, vol. IV, Wrocław/Varșovia/Cracovia, 1968, p. 245–252.

Nouvelles données du problème de l'apparition des fortifications des villes moldaves au Moyen Age, *Dacia N.S.* 11, 1967, p. 321–330 (în colaborare).

Probleme istorice în legătură cu fortificația mușatină și așezarea orășenească de la Roman, *SMMIM*, 1, 1968, p. 31–61 (în colaborare).

Bisericile de piatră de la Sf. Dumitru din Suceava, *SCIV* 20, 4, 1969, p. 541–565 (în colaborare).

Așezarea omenească de la Suceava din secolul al XIV-lea, în lumina cercetărilor arheologice, *Suceava* 1, 1969, p. 67–75.

Șantierul arheologic Suceava, *MCA* 9, 1970, p. 373–399 (în colaborare).

Probleme actuale ale cercetării orașului medieval, *SCIV* 21, 3, 1970, p. 451–463.

Stadiul actual al cercetărilor românești în domeniul arheologiei medievale, *BMI* 60, 2, 1971, p. 49–52.

Ville et village au Moyen Age. Stade actuel et perspectives de l'archéologie roumaine, *Bulletin AIESEE* 9, 1–2, 1971, p. 104–129.

Sur le rôle du facteur extérieur dans la cristallisation de la culture matérielle urbaine en Valachie et en Moldavie, *Bulletin AIESEE* 10, 2, 1972, p. 203–222.

Ville et campagne au Moyen Age en Valachie et en Moldavie, în *Actes du IIe Congrès international des études du Sud-est européen*, 2, Histoire, Atena, 1972, p. 177–185.

O nouă stemă cu pisanie de la Ștefan cel Mare descoperită la Cetatea de Scaun a Moldovei, *SCIV* 24, 2, 1973, p. 323–329.

Unele probleme controversate ale istoriei Moldovei în secolele XIII–XIV, *Suceava* 3, 1973, p. 63–75.

Quelques problèmes concernant les débuts de la vie urbaine médiévale dans les Pays Roumains, în *Vor-und Frühformen der europäischen Stadt in Mittelalters*, vol. 2, Göttingen, 1975, p. 277–288.

Die Archäologie und die Frage der Entstehung der rumänischen mittelalterlichen Städte, *ZAM* 2, 1974, p. 95–105.

Cronologia unor amenajări din zona porții Cetății de Scaun a Sucevei, *SCIVA* 26, 1, 1975, p. 107–113.

Aspects de la vie urbaine en Valachie et en Moldavie au XVIIe siècle. Contribution archéologiques, în *Structures sociales et développement des villes Sud-Est Européennes et Adriatiques aux XVIIe–XVIIIe siècles*, AIESEE, Bucarest, 1975, p. 75–81.

Noi puncte arheologice pe harta județului Suceava (bazinul Șomuzului Mare), *SCIVA* 27, 1, 1976, p. 97–101.

Producția și schimbul de mărfuri în faza de cristalizare a vieții urbane medievale din Țara Românească și Moldova (secolele XIII–XIV), *SCIVA* 27, 3, 1976, p. 369–377.

Premisele formării orașului medieval Suceava și rolul așezării până la mijlocul secolului al XIV-lea, *SCIVA* 28, 1, 1977, p. 71–87.

Observații asupra stratigrafiei Curții domnești din Suceava, *Suceava* 4, 1977, p. 105–118 (în colaborare).

O casă de orășean din secolul al XV-lea din Suceava, *SCIVA* 28, 4, 1977, p. 553–576 (în colaborare).

Observații în legătură cu raporturile economice dintre orașele medievale și satele din împrejurimile acestora, SCIVA 29, 3, 1978, p. 365–384.

Nivelul premușatin de la Curtea domnească din Suceava, SCIVA 29, 4, 1978, p. 541–554.

Cercetarea arheologică a satului medieval românesc din secolele XII–XIV. Realizări, perspective, sarcini, SCIVA 30, 3, 1979, p. 411–425.

Câteva sugestii privind abordarea problemei raporturilor economice dintre oraș și sat în evul mediu, Valachica 10–11, 1978–1979, p. 129–136.

Cercetările din bazinul superior al Șomuzului Mare. Săpăturile arheologice de la Vornicenii Mari (Tutova), MCA 14, Tulcea, 1980 (București, 1981), p. 549–557 (în colaborare).

Priorități cu privire la o sinteză asupra istoriei orașelor medievale din Moldova și Țara Românească, RevIst 33, 3, 1980, p. 471–486.

Necropola feudal-timpurie de la Vornicenii Mari (jud. Suceava), SCIVA 31, 4, 1980, p. 585–597.

Aspecte particulare ale procesului formării orașului medieval Suceava, RevIst 34, 12, 1981, p. 2247–2261.

Necropola medievală „Precista” – Galați, MCA 17/2, Ploiești, 1983 (București, 1993), p. 525–530 (în colaborare).

Principalele probleme și rezultate ale cercetării arheologice a Casei Domnești de la Mănăstirea Putna, RMM–MIA 14, 1, 1983, p. 38–45 (în colaborare).

O ctitorie din secolul al XIV-lea a vornicului Oană de la Tutova, SCIA 32, 1985, p. 3–13 (în colaborare).

Dezvoltarea economică și influența orașului Suceava asupra hinterland-ului său apropiat, în secolele XIV–XVI, SCIVA 37, 2, 1986, p. 141–158.

Particularități ale civilizației urbane românești în evul mediu, în Aspecte ale civilizației românești în secolele XIII–XVII, Suceava, 1986, p. 11–18.

Câteva considerații pe marginea începuturilor orașului Siret, în lumina celor mai recente descoperiri arheologice, RMM–MIA 17, 2, 1986, p. 19–25.

Etapele devenirii Sucevei medievale, RMM–MIA 19, 1, 1988, p. 7–23.

Aspecte ale continuității urbane între antichitatea sclavagistă și evul mediu, RevIst 41, 3, 1988, p. 257–273.

Procesul formării și vechimea orașului medieval Suceava, în Documente recent descoperite și informații arheologice, București, 1988, p. 68–81.

Probleme ale genezei și evoluției orașului medieval pe teritoriul României, RevIst 42, 12, 1989, p. 1169–1191.

Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, din Suceava, în lumina datelor arheologice, RMI 60, 2, 1991, p. 8–15.

Opinii cu privire la orientările actuale în cercetarea românească a orașului medieval, Historia Urbana 1, 1, 1993, p. 9–19.

A avut mitropolitul Iosif un palat în Suceava, în secolul al XIV-lea?, RMI 62–63, 1–2, 1993–1994, p. 102–107 (în colaborare).

Sugestii cu privire la abordarea problemei genezei și evoluției orașului medieval românesc extracarpatic, în Evul Mediu timpuriu în Moldova (Probleme de istoriografie și istorie urbană), Chișinău, 1994, p. 44–69.

În ce stadiu de evoluție se afla Bacăul la începutul secolului al XV-lea? (În legătură cu aniversarea a 585 de ani a primei atestări documentare a orașului), Historia Urbana 2, 2, 1994, p. 221–229.

Câteva precizări cu privire la contribuția arheologiei la cunoașterea civilizației urbane medievale românești, Historia Urbana 3, 1–2, 1995, p. 47–55.

Probleme care așteaptă răspuns de la cercetarea arheologică a bisericii „Sf. Gheorghe” (Mirăuți) din Suceava, RMI 64, 1–2, 1995, p. 3–14 (în colaborare).

Necesitatea tipologizării orașelor medievale românești extra-carpătice, Suceava 22–23, 1995–1996, p. 236–245.

Résidences voïvodales et principales résidences princières en Moldavie jusqu’à la fin du XVIe siècle, Historia Urbana 5, 1, 1997, p. 109–121 (în colaborare).

Quelques problèmes concernant la genèse et l’évolution de la vie urbaine médiévale dans les Pays Roumains, AUVT–SAH, 1998, p. 39–61 (în colaborare).

ABREVIERI

AA	Archäologischer Anzeiger. Deutsches Archäologisches Institut, Darmstadt, München, Tübingen – Berlin
ActaMN	Acta Musei Napocensis, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca
ActaMP	Acta Musei Porolissensis, Seria Arheologie-Istorie-Conservare, Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
AÉ	l'Année Épigraphique, Paris
AISC	Anuarul Institutului de Studii Clasice, Cluj
Alt Schaessburg/Alt-Schäsburg	Alt-Schäsburg. Istorie. Patrimoniu, Anuarul Muzeului de Istorie din Sighișoara
AnB	Analele Banatului, Timișoara
Anatolian Studies	Anatolian Studies. Journal of the British Institute at Ankara, 1951–
Apulum	Apulum. Acta Musei Apulensis, Alba Iulia
ArchÉrt	Archaeologiai Értesítő. A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat tudományos folyóirata, Budapesta
Archiva Moldaviae	Archiva Moldaviae. Societatea de Științe Istorice din România, Iași
ArchKorr	Archäologisches Korrespondenzblatt, Mainz
Argesis	Argesis. Muzeul Județean Argeș, Pitești
Arhiva (Iași)	Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare din Iași
ArhMold	Arheologia Moldovei, Institutul de Arheologie, Iași
Aristonothos	Aristonothos. Scritti per il Mediterraneo antico
AUVT–SAH	Annales de l'Université « Valahia », Târgoviște. Section d'Archéologie et d'Histoire
Banatica	Banatica, Muzeul Banatului Montan, Reșița
BARIntSer	British Archaeological Reports, International Series, Oxford
BCMI	Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București
BÉ	Bulletin Épigraphique, Paris
Biblarh	Biblioteca de arheologie, Editura Academiei Române, București
BiblMemAnt	Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, Piatra-Neamț
BiblThrac	Bibliotheca Thracologica, București
BMI	Buletinul Monumentelor Istorice, București
Britannia	Britannia. A Journal of Roman-British and Kindred Studies. Society for the Promotion of Roman Studies, Cambridge
Bulletin AIESEE	Bulletin de l'Association Internationale des Études Sud-Est Européennes
Byzantina	Byzantina, Thessaloniki
I.Byzantion	A. Łajtar, <i>Die Inschriften von Byzantion. I. Die Inschriften</i> (IGSK 58), Bonn, 2000
CA	Cercetări Arheologice, București
CCA	Cronica Cercetărilor Arheologice din România
CCDJ	Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași
CEpR	Constantin C. Petolescu, <i>Cronica epigrafică a României</i> , SCIVA, București
CIL	<i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i> , Berlin, 1863–
CN	Cercetări numismatice, București

Colloquia Antiqua	Colloquia Antiqua: Supplements to the Journal Ancient West & East
I.Cret.	M. Guarducci, <i>Inscriptiones Creticae</i> I–IV, Rome, 1935–1950
Cultura polisa	Cultura polisa, Novi Sad
Cyrrillomethodianum	Cyrrillomethodianum Studies on the History of Greek-Slavic Relations, Thessaloniki
Dacia	Dacia. Recherches et Découvertes Archéologiques en Roumanie, București; Dacia N.S. (nouvelle série), Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, Académie Roumaine, Institut d'archéologie « V. Pârvan », București
Dacoromania	Dacoromania. Jahrbuch für östliche Latinität, Freiburg/München
Dobrudža/Dobrudja	Dobrudža. Sbornik istoriceskii Muzei v Dobrici i Silistra
EAIVR	<i>Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României, A–C, D–L, M–Q</i> , București, 1994, 1996, 2000
EphemNap	Ephemeris Napocensis, Cluj-Napoca
I.Ephesos	H. Wankel, R. Merkelbach et al., <i>Die Inschriften von Ephesos</i> I–VII (IGSK 11–17), Bonn, 1979–1984
Glasul Bisericii	Glasul Bisericii, Mitropolia Munteniei și Dobrogei
Historia Urbana	Historia Urbana. Comisia de Istorie a Orașelor din România, Sibiu
IDR	<i>Inscriptiones Daciae Romanae – Inscriptiile Daciei romane</i> , colecție coordonată de Dionisie M. Pippidi și Ioan Iosif Russu, București, I. <i>Introducere istorică și epigrafică – Diplomele militare – Tăblițele cerate</i> (Ioan Iosif Russu), 1975; II. <i>Olenia și Muntenia</i> (Grigore Florescu și Constantin C. Petolescu), 1977; III/1. <i>Dacia Superior. Zona de sud-vest</i> (Ioan Iosif Russu, în colaborare cu Nicolae Gudea, Volker Wollmann și Milena Dușanić), 1977; III/2. <i>Ulpia Traiana Dacica (Sarmizegetusa)</i> (Ioan Iosif Russu, în colaborare cu Ioan Piso și Volker Wollmann), 1980; III/3. <i>Dacia Superior. Zona centrală (teritoriul dintre Ulpia Traiana, Micia, Apulum, Alburnus Maior, Valea Crișului)</i> (Ioan Iosif Russu, în colaborare cu Octavian Floca și Volker Wollmann), 1984; III/4. <i>Zona răsăriteană</i> (Ioan Iosif Russu), 1988; III/5. <i>Inscriptions d'Apulum</i> (deux fascicules, Ioan Piso), Paris, 2001 (Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres, XXIV); III/6. <i>Apulum – Instrumentum domesticum</i> , București, 1999 (Cloșca L. Băluță)
IDRE	Constantin C. Petolescu, <i>Inscriptions de la Dacie romaine. Inscriptiones Daciae Romanae. Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie (Ier-IIIe siècles)</i> , I–II, Bucarest, 1996–2000
IG	<i>Inscriptiones Graecae</i> , Berlin, 1873–
IGBulg	Georgi Mihailov, <i>Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae</i> I–V, Sofia, 1956–1997
IGLS	<i>Inscriptions Grecques et Latines de la Syrie</i> , Paris, 1929 –
IGLR	Emilian Popescu, <i>Inscriptiile grecești și latine din secolele IV–XIII descoperite în România</i> , București, 1976
IGR	<i>Inscriptiones graecae ad res romanas pertinentes</i> , Paris, 1906–1927
ILD	Constantin C. Petolescu, <i>Inscriptiile latine din Dacia</i> , I–II, București, 2005–2016
Il Mar Nero	Il Mar Nero : Annali di Archeologia e Storia, Roma
ILS	Hermann Dessau, <i>Inscriptiones Latinae Selectae</i> , Berlin, I (1892), II/1–2 (1906), III/1 (1914), III/2 (1916)

IOSPE I ²	V.V. Latyshev, <i>Inscriptiones Tyrae, Olbiae, Chersonesi Tauricae, aliorum locorum a Danubio usque ad regnum Bosporanum, iterum ed.</i> , Sankt Petersburg, 1916
IPD ⁴	Árpád Dobó, <i>Inscriptiones extra fines Pannoniae Daciaeque repertae ad res earundem provinciarum pertinentes</i> , Academia Scientiarum Hungarica, Budapesta, 1975
IRT ²	J.M. Reynolds, J.B. Ward-Perkins <i>et alii</i> , <i>The Inscriptions of Roman Tripolitania. Enhanced electronic reissue</i> http://inslib.kcl.ac.uk/irt2009/ , London, 2009
ISM	<i>Inscriptiones Scythiae Minoris – Inscriptiile din Sythia Minor</i> , București, I. <i>Histria și împrejurimile</i> (Dionisie M. Pippidi), 1983; II. <i>Tomis și teritoriul său</i> (Iorgu Stoian), 1987; III. <i>Callatis et son territoire</i> (Alexandru Avram), 1999; IV. <i>Tropaeum – Durostorum – Axiopolis</i> (Emilian Popescu), 2015 ; V. <i>Capidava – Troesmis – Noviodunum</i> (Emilia Doruțiu-Boilă), 1980; VI.2. <i>Tomis et son territoire</i> (Alexandru Avram, Maria Bărbulescu, Livia Buzoianu), 2018
JAHA	Journal of Ancient History and Archaeology, Cluj-Napoca
JbRGZM	Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz
JRA	Journal of Roman Archaeology, Portsmouth, Rhode Island
Latomus	Latomus. Revue d'Études Latines, Bruxelles
Litua	Litua. Studii și Cercetări, Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, Târgu Jiu
MCA	Materiale și Cercetări Arheologie, București
Museikon	Museikon. A Journal of Religious Art and Culture, Alba Iulia
I.Mus. Iznik	S. Şahin, <i>Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia)</i> , I-II 1-3 (IGSK 9-10 1-3), Bonn, 1979-1987
Novensia	Novensia. Uniwersytet Warszawski
Oltenia	Oltenia. Studii și Comunicări, Craiova
PAS	Prähistorische Archäologie in Südosteuropas, Berlin
PBF	Prähistorische Bronzefunde, München – Stuttgart
I.Perinthos	M.H. Sayar, <i>Perinthos-Herakleia (Marmara Ereğlisi) und Umgebung. Geschichte, Testimonien, griechische und lateinische Inschriften</i> , Vienna, 1998
Peuce	Peuce. Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea
PHAROS	Pharos. Studien zur griechisch-römischen Antike. Band 42, herausgegeben von Krešimir Matijević, Christoph Schäfer und Wolfgang Spickermann
Phoenix	Phoenix. Classical Association of Canada
PIR ²	<i>Prosopographia Imperii Romani, saec. I-III</i> , ed. II, Berlin-Leipzig
Pontica	Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța
Revista Arheologică	Revista Arheologică S.N., Academia de Științe a Moldovei, Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul de Arheologie, Chișinău
RE	Pauly-Wissowa, Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaften, Stuttgart, 1893-
REG	Revue des Études Grecques, Paris
REL	Revue des Études Latines, Paris
RÉSEE	Revue des Études Sud-Est Européennes, București
RevIst	Revista de Istorie, București
RevMuz	Revista Muzeelor, București
Revue Archéologique	Revue Archéologique, Paris

RGZM	Barbara Pferdehirt, <i>Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseum</i> , Mainz, 2004
RMD	Margaret M. Roxan, <i>Roman Military Diplomas</i> , London: I. <i>Roman Military Diplomas 1954–1977</i> , 1978; II. <i>Roman Military Diplomas 1978–1984</i> , 1985 ; III. <i>Roman Military Diplomas 1985–1993</i> , 1994; Margaret M. Roxan, P. Holder, <i>Roman Military Diplomas IV</i> , 2003; P. Holder, <i>Roman Military Diplomas V</i> , 2006
RMI	Revista Monumentelor Istorice, București
RMM–MIA	Revista Muzeelor și Monumentelor-Monumente Istorice și de Artă, București
RRH	Revue Roumaine d'Histoire, București
SAA	Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
Sargetia	Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
SEG	<i>Supplementum Epigraphicum Graecum</i> , Leiden, 1923 –
SCIA	Studii și Cercetări de Istoria Artei, București
SCIV(A)	Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
SMMIM	Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară, București
SlovArch	Slovenská Archaeológia, Nitra
Speculum	Speculum. A Journal of Medieval Studies, Medieval Academy of America
Starinar	Starinar, Belgrad
I.Stratonikeia	M.Ç. Şahin, <i>Die Inschriften von Stratonikeia</i> , I–II 1/2 (IGSK 21–22 1/2, 68), Bonn, 1981–2010
Studia Archeologiczne	Studia Archeologiczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław
Studies and Materials	Studies and Materials, Poznan
Studii	Studii. Revista de Istorie, București
Suceava	Suceava. Studii și materiale / Suceava, Anuarul Muzeului Județean Suceava / Anuarul Muzeului Bucovinei, Suceava
Syria	Syria. Revue d'Art Oriental et d'Archéologie, Institut français du Proche-Orient, Paris
TAM	<i>Tituli Asiae Minoris</i> , Vienna, 1901 –
TIR	<i>Tabula Imperii Romani</i>
Transylvanian Review	Transylvanian Review. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca
Tyche	Tyche. Beiträge zur Alten Geschichte, Papyrologie und Epigraphik, Viena
UPA	Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Bonn
Valachica	Valachica. Chronica Valachica. Studii și materiale de istorie, Muzeul Județean Dâmbovița, Târgoviște
ZAM	Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters
Zargidava	Zargidava, Muzeul Județean Bacău
Ziridava	Ziridava. Studia Archaeologica, Muzeul Județean Arad
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, Bonn
ZSAK	Zeitschrift für Schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte, Basel